

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online) tijdschriften van Boom uitgevers zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd. Alle artikelen die echter langer dan vijf jaar geleden zijn gepubliceerd, zijn vrij beschikbaar voor download en hergebruik. Toestemming van de uitgever is dan niet meer nodig.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Auteursrecht ten aanzien van tekst- en datamining en machinelearning is nadrukkelijk voorbehouden.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this article may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher. No part of this publication may be reproduced in the context of text and data mining for any other purpose which is not expressly permitted by law without permission of the publisher.

abonnementen@boom.nl
www.boom.nl

te voegen naar de rigide dictaten van het autisme: iets wat de auteur treffend beschrijft als ‘een totalitarisme op individuele schaal’ (p. 310). De meest pertinente vraag is dan niet zozeer hoe wij het autisme behandelen, maar vooral hoe wij de effecten van het autisme op de omgeving behandelen, opdat de noodzakelijke aandacht, flexibiliteit en draagkracht binnen de voorziening en binnen de samenleving intact blijft. In een maatschappelijke context waarin overdrachtelijke psychotherapeutische instellingen onder druk staan, is de ontwikkeling van een dergelijke ‘mentale instelling’ des te urgenter. Wie dit themanummer leest, is daarmee alvast goed op weg.

Literatuur

- DELION, P. (2001). Thérapeutiques institutionnelles. In *Encyclopédie Médico-Chirurgicale: Psychiatrie*, 37-930-G-10.
- DELION, P. (2023a). *Pierre Delion on psychopolitics — What is institutional psychotherapy? & The republic of false selves* (vertaald door Matthew Bowker). Manila: Phoenix Publishing House.
- DELION, P. (2023b). *Transference in institutional work with psychosis and autism — The transference constellation* (vertaald door Agnès Jacob). Londen: Routledge.
- JANSSENS, M. (2002). Angers: een netwerk voor kinder- en jongerenpsychiatrie — Deel 1: Achtergronden van baanbreker Pierre Delion. *Psyche*, 14(4), 14-16.
- ROBCIS, C. (2021). *Disalienation — Politics, philosophy, and radical psychiatry in postwar France*. Chicago: The University of Chicago Press.

Noten

- 1 *Psychoanalytische Perspectieven* is een internationaal, meertalig *blind peer-reviewed* vaktijdschrift dat op kwartaalbasis verschijnt. De redactie is verbonden aan de vakgroep Psychoanalyse en Raadplegingspsychologie van de Universiteit Gent.
- 2 De institutionele psychotherapie (IP) is een psychoanalytisch geïnspireerde hervormingsbeweging die opkwam in de Franse psychia-

trie vanaf de jaren vijftig, met François Tosquelles, Jean Oury en Frantz Fanon als grondleggers. De IP is een ‘beweging van gedachten over psychopathologie-in-verhouding-tot-instellingen’ (Janssens 2002) met als centraal uitgangspunt dat de instelling zich zodanig dient te organiseren en continu te herorganiseren dat psychotische en autistische patiënten hun karakteristieke vormen van overdracht kunnen vestigen, door zich ‘zowel fysiek als psychisch, zo vrij mogelijk [te] bewegen, vele heterogene contacten [te] hebben, met verzorgers, patiënten, in therapeutische, culturele en sociale activiteiten’ (Delion 2001). Voor een hedendaagse Engelse inleiding verwijzen we naar Delion (2023a, 2023b) en de ontstaansgeschiedenis door Robcis (2021).

<https://doi.org/10.5553/PA/259027332025031003012>

Licht in de duisternis

Bespreking van

Dylan Evans (2024). *Inleidend lacaniaans lexicon*. Amsterdam: Sijbbolet.
ISBN 9789491110511, 344 pp., € 29,99

JOS DE KROON

Dit boek van Dylan Evans biedt een uitgelezen kans voor geïnteresseerden in het denken van Lacan. Een naslagwerk van begrippen binnen een bepaald discours is zeer gewenst in de psychoanalyse, met name bij het lacaniaanse denken, dat zeker geen gemeengoed is, ook niet binnen het ruimere veld van psychoanalytische begrippenkaarsers. Er zijn weliswaar vocabularia die aandacht besteden aan specifieke lacaniaanse begrippen, maar deze zijn zeker niet volledig. In enkele gevallen worden bij bekende lemma's uit de psychoanalyse niet alleen freudiaanse uiteenzettingen weergegeven,

maar worden ook de opvattingen van Lacan dienaangaande verwerkt. Dit voorliggende lexicon is zeer welkom omdat de belangrijkste begrippen uit het lacaniaanse denken bijeengebracht zijn. Lacans werk is op zichzelf al notoir moeilijk, maar de interpretaties van zijn opvattingen in de secundaire literatuur, die bovendien omvangrijk is, hebben het nog gecompliceerder gemaakt. Zelfs de officiële uitgave van Lacans *Séminaires* in het Frans kan aanleiding tot verwarring zijn. Wanneer men aangewezen is op de onofficiële 'piraatuitgave' van de letterlijke weergave van zijn *Séminaires*, kan de lezer al gauw de draad verliezen door de eigenzinnige stijl van Lacan, die meandert door filosofische en literaire teksten en de werken van Freud. Hij interpreteert die soms nogal creatief. Daarom worden psychoanalytici vertrouwd met het denken van Lacan aangespoord om vooral terug te gaan naar de teksten van Freud zelf, en niet te vertrouwen op de vele interpretaties door zijn volgelingen. Om in dit hermeneutische oerwoud de weg niet helemaal kwijt te raken kan deze Nederlandse vertaling van Dylan Evans' *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis* zeer goed van pas komen. De eerdere uitgaven van deze *Dictionary* in 1997 en 2006 kregen in dit Tijdschrift lovende recensies. Voor deze Nederlandse uitgave kan ik dat alleen maar herhalen. Als vertaalster heeft Elsbeth Greven een immens grootse prestatie geleverd. Wij kennen haar nauwgezetheid uit de Nederlandse uitgave van de *Werken* van Freud uit 2006, die nu als een standaardwerk aangemerkt mag worden. Haar vertaalwerk werd toen vergemakkelijkt door de vele publicaties die over Freuds werk zijn verschenen, maar dat geldt in veel mindere mate voor het werk van Lacan. De commentaren op Lacans publicaties zijn vooral in het Frans verschenen en zijn in het

Nederlands relatief schaars, maar doorgaans wel van goede kwaliteit.

De indruk van uw recensent bij het doornemen van dit *Inleidend lacaniaans lexicon* is dat de vertaling in helder en voortreffelijk Nederlands is weergegeven. De lemma's volgen inhoudelijk de oorspronkelijke uitgave, maar uiteraard niet in dezelfde volgorde. Wanneer ik de bibliografie inzie, kom ik vooral Engelstalige publicaties en een enkele Franse tegen.

De interpretatie van de terminologie kan problematisch zijn omdat er twee keer een vertaling aan te pas kwam. Er is dan een vertaling geweest van het Frans naar het Engels en daarna van het Engels naar het Nederlands. Hierdoor kan er het een en ander verloren gaan of kunnen er zelfs misverstanden optreden. Dan is het belangrijk naar de oorspronkelijke teksten van Lacan terug te gaan om uitglijders te voorkomen. Ik weet niet of de vertaler dat ook heeft gedaan. Wel zijn achter de lemma's de oorspronkelijke Franse termen gezet. Het kan niet anders dan dat een lexicon wordt beoordeeld aan de hand van steekproeven. Ik heb de items bekeken die voor Lacans denken het kenmerkendst zijn, en dat zag er goed uit: extimiteit, jouissance, L-schema, spiegelstadium, subject, sinthoom, tekort, verlangen en de Wet (bedoeld wordt de Wet-van-de-Vader) passeren de revue.

Al deze termen maken deel uit van het zeer complexe netwerk van Lacans denken, en vormen een consistente samenhang die in de loop van zijn onderwijs telkens is bijgesteld en aangevuld, maar in essentie niet veranderd is. In dit geheel staat het subject centraal. Dit lemma maakt helder dat het subject niet hetzelfde is als het Zelf, en ook niet hetzelfde als het Ik. Het subject is vooral een spreekwezen dat bij het binnen-

gaan in de Symbolische orde gesplitst wordt, 'gecastreerd' zegt Lacan.

Dit spreekwezen houdt zich in leven door van de ene betekenaar naar de andere te gaan om zijn verlangen uit te drukken in woorden, met de implicatie dat het woord niet bij machte is zijn doel te bereiken en daardoor juist het verlangen opnieuw aanwakkert. Wat dit lemma niet vermeldt is dat het subject ectopisch, excentrisch en extiem is; voor deze wat moeilijker te duiden termen moet de lezer in het lexicon op een andere plaats gaan zoeken. Kortom, de uitleg over het subject is wat kort en lacunair, maar daar kan de vertaler niet zoveel aan doen; daarvoor is alleen de auteur Evans verantwoordelijk.

Ietwat verrassend vond ik het lemma *Passage tot de act*, wat lijkt op het Franse 'Passage à l'act', maar wat niet overeenkomt met de Engelse variant 'Acting out' die wij Nederlanders gebruiken.

Verder ben ik gestruikeld over het lemma *Graaf*, wat staat voor het Engelse en ook het Franse 'graphe'. Ik viel over het woord 'graaf', dat ik in de Grote Van Dale niet in een relevante betekenis kon terugvinden, maar wel op internet aantrof als een wiskundige term die een verzameling moet voorstellen. De 'graphe' is echter geen verzameling, maar een voorstelling van de interactie tussen twee heterogene entiteiten. Mijn alternatieve voorstel zou zijn daar 'grafeem' voor in de plaats te zetten, een term die mijns inziens passender zou zijn.

Ondanks deze kritische kanttekeningen is dit lexicon wat mij betreft zeer geslaagd en welkom voor eenieder die weleens worstelt met de lacaniaanse terminologie.

<https://doi.org/10.5553/PA/259027332025031003013>

Bion over transformaties bij hallucinose

Bespreking van

Rodrigo Barahona (2025). *Negative hallucinosis in Wilfred Bion's theory of transformations — On finding one's ghost*. Londen: Routledge. ISBN 9781032797922, 141 pp., £ 23,99

JOS DE KROON

Het overkomt mij niet zo vaak dat ik word getroffen door een boek uit de grote hoeveelheid boeken die in het psy-domein verschijnen, maar deze keer werd ik aangenaam verrast en zelfs enthousiast. Het gaat dan wel over een onderwerp dat mij na aan het hart ligt: negatieve hallucinaties. Dit boek van Rodrigo Barahona, van wie ik nog nooit had gehoord, heeft over dit thema geschreven vanuit een optiek waarmee ik niet zo vertrouwd ben, maar toen bij het lezen de laatste pagina verscheen kon ik een kleine teleurstelling nauwelijks onderdrukken. Vanaf het begin was ik zeer geboeid. Niet alleen door het onderwerp, maar zeker ook door de schrijfstijl, die schittert door helderheid.

Bion en zijn theorie over transformaties en hallucinosen staan in dit boek centraal, en zijn persoonlijk leven speelt hierin een niet onbelangrijke rol. De eerste 29 pagina's gaan over zijn ervaringen als officier in het Britse leger tijdens de Eerste Wereldoorlog, waarin hij commandant was van een tankbataljon. Daar heeft hij de verschrikkelijkste dingen meegemaakt, waarbij kameraden om hem heen de dood vonden. Bij tijd en wijle was zijn angst zo groot dat hij psychotische ervaringen opdeed en zich tegelijkertijd staande moest houden ten overstaan van een ver-